

Jacqueline Gutiérrez Uribe

Institutionen för socialt arbete, Ersta Sköndal Högskola

Socionomprogrammet med inriktning mot äldre, 210 hp

Vetenskaplig metod och examensarbete, SÅ62, VT 2010

Handledare: Ingri-Hanne Bränne Bennwik

Examinator: Magnus Karlsson

Äldre invandrare och det svenska språket

En studie om hur äldre invandrare i Sverige upplever sin språkliga förmåga efter pensioneringen

Older immigrants and the Swedish language

A study about how older immigrants in Sweden feel about their ability in the Swedish language after their retirement

Sammanfattning

Den här studien beskriver hur det har varit och hur livet är idag för tre grupper av äldre invandrare med annat modermål än det svenska och hur det svenska språket har påverkat deras liv. I Sverige förväntas populationen av äldre invandrare öka i de närmaste åren därför är det viktigt att försöka få en ökad kunskap om deras liv – hur det har varit – hur det är och vilka eventuella hinder och förväntningar de ser inför sitt åldrande i relation till det svenska språket. Studien är baserad på empirin som kommit från tre fokusgruppintervjuer med äldre invandrare. De tre grupper har besvarat intervjufrågor och därmed har de varit fria att berätta om sina erfarenheter, tankar och egna liv. Fokus läggs på att få kunskap om hur just äldre invandrare själva upplever sin språkliga förmåga och hur det påverkar deras liv. För att kunna analysera empirin har jag använt mig utav teorin om symbolisk interaktionism och på det sättet kunna få en bättre förståelse av det som har berättas.

Nyckelord: äldre invandrare, modersmål, det andra inlärd språket.

Abstracts

This study describes how it has been and how life is today for three groups of elderly immigrants with another language than Swedish and how the Swedish language has affected their lives. In Sweden the population of elderly immigrants is expected to grow over next few years therefore it is important to have a greater knowledge about their lives- how it has been – how it is, and what the eventual obstacles and expectations they see in anticipation of their aging in relation to the Swedish language. This study is based on data from three focus interviews with elderly immigrants. These three groups have answered interview questions and have been free to tell about their experiences, thoughts and lives. The study focuses on getting knowledge about how elderly immigrants feel about their capacity and how this affects their lives. The analysis has been possible with the help of symbolic interactionism theory which helps me to understand the data obtained from the interviews.

Keywords: *older immigrant, first language, second language.*

*När människan använder livsviktiga ord
förverkligar hon sitt jag:
jaget blir uppenbart.
Människan som talar visar sig i orden,
genom talet bekräftar hon
vad hon är som människa.
Avgörandets, bekännelsens, löftets, kärlekens eller
hatets ord, lögnen, vittnesbördet om sanningen,
detta är det existentiella talet,
i vilken människan blir den hon är
och uppenbaras som sig själv.
Det som visar sig i språket är aldrig något tillfälligt,
något som kunde utelämnas,
utan det är den sanna verkligheten,
här liktydigt med människan själv
sådan hon verkligen är...
I det existentiella talet sätter människan
sin möjliga personlighet på spel,
och hon kan bokstavligt talat gyckla bort den.
Med sina ord står människan mellan avpersonifieringen
och vinnandet av sig själv
och sin egen personlighet.*

Hermann Krings

Citat ur Torgny Lindgrens *Merabs skönhet*

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Abstracts	2
Citat ur Torgny Lindgrens <i>Merabs skönhet</i>	3
Innehållsförteckning.....	4
Del 1: Inledning	6
1.1 Förord	6
1.2 Inledning.....	7
1.3 Bakgrund	8
1.4 Problemformuleringen.....	99
1.5 Syfte	100
1.6 Frågeställningar.....	100
1.7 Tidigare forskning	10
1.8 Teori	133
Del 2: Metoder och Material	166
2.1 Litteratursökningar	16
2.2 Val av metod.....	16
2.3 Urval och avgränsningar.....	17
Bortfall.....	188
2.4 Validitet, reliabilitet, generaliserbarhet.....	18
Validitet	188
Reliabilitet.....	19
Generaliserbarhet	19
2.5 Etiska överväganden	200
2.6 Tillvägagångssätt vid materialinsamling	200
2.7 Undersökningsgrupp	22
2.8 Bearbetning av data.....	222

2.9 Analyismetod	233
2.10 Metodologiska överväganden/komplikationer	233
2.11 Begreppsdefinitioner	255
Del 3: Resultat	266
3.1 Resultat.....	266
Första tiden i Sverige	266
Ett nytt språk	266
Arbetslivet	277
Språket under arbetslivet	277
Fritiden under arbetslivet.....	29
Efter pensioneringen	300
Nya sysselsättningar	300
Användning av språk.....	311
Fritiden nu.....	322
Om framtiden och språket.....	344
3.2 Analys.....	344
3.3 Diskussion	388
3.4 Slutsatser.....	39
3.5 Egna reflexioner.....	39
Källförteckningen	41
Internetkällor	42
Bilagor.....	43
Intervjuguide.....	43

Del 1: Inledning

1.1 Förord

Inför skrivandet av min C-uppsats har jag haft blandade känslor, många idéer, osäkerhet och brist på tillit till mig själv. Kursen före C-uppsatsen gav mig möjligheten att testa på att skriva mer själv i större sträckning och hittade en inre styrka och självkänsla angående mitt skrivande. Så jag ville nog testa mig själv och undersöka något som alltid har intresserat mig: Språket.

Eftersom jag själv har ett annat modersmål än det svenska är det intressant för mig både på en personlig plan men även yrkesmässigt som framtid socionom att få en förståelse för äldre invandrare som har annat modersmål än det svenska. Hur mycket kan de klara själva, är det viktig att tänka på andra särskilda behov, är det problematiskt eller inte, är det föreställningar eller fördomar som man har om äldre invandrare. Min nyfikenhet sträcker sig över de grupper som är friska, det vill säga inte har något kognitivt problem, eftersom de som visar kognitiva problem även om de är svenskar kan ha språkliga problem.

Jag vill gärna veta om det verkligen finns språkliga begränsningar bland äldre invandrare som tidigare har klarat sig själva i det svenska samhället och om detta leder till andra problem så som isolering, depressioner och sådant problematik, om de känner sig ovanligt otrygga, eller beroende, jag kan även föreställa mig att det kan också leda till känslor av skam, eller känna sig som en börda för familj och samhälle och det i sig kan resultera att de själva kan tycka att de inte har något värde.

Alla dessa funderingar kommer från att jag själv kom till Sverige som en ung, vuxen kvinna. Jag var 21 år gammal då och hade vuxit upp under en diktatur. Jag upplevde mig som ganska rebellisk, envis, fri och att gränserna för vad jag ville göra eller hur jag ville leva var upp till mig bara, och ingen annans angelägenhet. Jag hade jobbat från fjorton års ålder, var sambo och mina föräldrar skämdes över mitt val om att vara sambo och inte gift.

När jag kom hit så kände jag mig som barn igen, ett barn som är beroende av sina föräldrar. Jag kunde inte språket och var beroende av andra, att någon skulle tolka vad jag sade, jag försökte för det mesta klara mig på engelska, men min engelska var inte så bra, jag förstod och blev förstådd men kunde inte föra konversationer och kände mig värdelös för nu var jag beroende av andra.

Jag hade långt innan dess lovat mig själv att alltid klara mig själv, kosta vad kosta vill ingen skulle styra mitt liv. Men då bodde man på flyktingförläggning och man fick inte jobba, man kunde inte språket och andra bestämde över mig!

Då kom jag till insikten att språket är nyckeln till allt! Om jag skulle lära mig svenska då skulle jag kunna jobba, tjäna mina egna pengar och i stort sätt klara mig själv. Då blev törsten efter språket oerhört stort. Då jag bodde på första flyktingförläggning i september 1988 till jag flyttades till ett permanent flyktingförläggning i februari 1988 lärde jag mig så mycket som jag bara kunde, så vid ankomsten till den permanenta flyktingförläggningen tackade jag nej till tolkanvändning, då kände jag mig stolt över mig själv, och kunde ta min självständighet tillbaka. Mitt mantra var då du klarar mer än vad du tror men glöm inte lägga ordboken i väskan!

Jag vill rikta ett stort tack till intervjupersonerna som delade av sina erfarenheter och upplevelser med mig, de är grunden till denna uppsats och utan de hade inte denna studie varit möjligt. Jag vill även tacka Emilia Forssell som förklarade hela processen, till några av mina klasskamrater som stött mig och uppmuntrat mig, till Birgitta som har hjälpt mig med *mina språkliga svårigheter* och sist men inte minst till min familj som alltid har stått vid min sida och stött mig i mina val.

1.2 Inledning

Enligt Statiska Central Byrån (i fortsättning SCB) var Sveriges befolkning som var 65 år och äldre 1690777 personer för 2009, 12 procent av dessa hade utländsk bakgrund enligt samma statistik (alla utomlandsfödda även skandinaver är inkluderade). Denna är en signifikant siffra som vi ska ha i åtanke när vi framtida socionomer planerar aktiviteter eller möter äldre personer med utländsk bakgrund.

Därmed populationen i Sverige är till en stor del av ett annat modersmål än svenska. Många av dessa människor har passerat pensionsåldern vilket kan innebära att de inte har lika mycket kontakt med det svenska språket som tidigare i sitt liv. Detta kan betyda i många fall att man blir sämre på svenska (Schmid & Keijzer, 2009, s. 87).

I rapporten *Livslängd, hälsa och sysselsättning* från SCB redogörs hur olika kohorten mellan 1930 och 1955 (med fem års mellanrum) växer stadigt i takt med att vår medellivslängd ökar. Eftersom vi kommer att leva längre än tidigare i och med att i Sverige finns ett stort antal invandrare som också börjar bli äldre förväntas i framtiden att även denna

grupp kommer att bli större. Detta gör att jag har intresserat mig för att undersöka och förstå hur det känns att bli äldre i Sverige om man har ett annat modersmål än svenska.

Personer som är äldre än 65 år är en stor grupp i Sverige, och kommunerna satsar en hel del för att hjälpa denna grupp men risken är att inte alla blir hörda eftersom inte alla kanske kan uttrycka sig på det svenska språket.

Min personliga utgångspunkt för att skriva just denna uppsats är att jag har levt mitt vuxna liv här i Sverige. Jag har en annan bakgrund än svensk, även om jag har anpassat mig väl – tror jag- och fungerar bra i det svenska samhälle använder jag mitt modersmål i vardagen för att kommunicera med familjen, lyssna på radio, läsa böcker och på internet det är helt enkelt en naturligt del av mitt liv. Vissa dagar blir inte mycket av det för att jag jobbar, går i skolan eller umgås med andra människor som inte behärskar mitt modersmål, men för mig är en naturlig och viktig del av mig som inte kan suddas eller glömmas bort.

Det är även viktigt för mig att uppdatera mitt sinne och hjärna därför övar jag flitigt på mitt modersmål eftersom jag gillar att skriva och är en riktig språkpedant när det kommer till grammatik och stavelse (åtminstone på mitt modersmål och nu tänker jag att det är till och med orsaken till att jag försöker kompensera mina brister i det svenska språket) och att jag ser mig som ansvarig för att mina barn och barnbarn ska lära sig mitt modersmål.

1.3 Bakgrund

I rapporten *Beskrivning av Sveriges befolkning 2008* (s. 11) från SCB, framkommer klar och tydligt att i Sverige bor personer med 200 olika nationaliteter. Då är det många olika språk det pratas bland de olika personer som bor i Sverige.

Denna rapport poängterar att med stor sannolikhet kommer antalet äldre invandrare att öka väsentligt eftersom rapporten visar att av den ökade populationen år 2008 stod 76 procent för invandraröverskott medan 24 procent stod för födelseöverskottet. Mellan 1900 och 1974 berodde befolkningsökning på födelseöverskott men sedan år 1975 har främst berott på invandraröverskott (a.a., s. 11).

Den förväntade medellivslängden för kvinnor var 83,15 år 2008 och för männen 79,10 år (a.a., s. 27). Medellivslängden i Sverige har successivt ökat och därför förväntas även äldre invandrare uppnå hög ålder. Med hög ålder förlorar människan ofta sin kognitiva förmåga, detta kan vara en viktig faktor när äldre invandrare ska kunna behålla sitt andra språk för att kunna kommunicera med andra och klara sig själv.

I de stora städerna finns det stora etniska grupper och det är tänkbart att det i framtiden kan behövas personal som matchar språket på ett bra sätt eftersom äldre invandrare riskerar att förlora det sista inlärd språket men behålla modersmålet (*Äldreomsorg för finsktalande i Sverige*, Socialstyrelsen, 2001, s. 9).

Det blir kanske så att det i framtiden erbjuds mer nischade omsorger överhuvudtaget i de stora städerna för att det är där det stora antalet invandrarna finns (*Beskrivning av Sveriges befolkning*, Socialstyrelsen, 2008, s. 16). Idag har vi i Stor Stockholms region 20 procent med invandrarbakgrund och kanske därför finns det redan äldre omsorg för spansktalande, finsktalande och några andra grupper som har tillgång till omsorg på sitt modersmål. Detta, enligt rapporten *Äldre omsorg för finsktalande i Sverige* (2001, s. 8) kan ha stor betydelse för anhöriga eftersom det blir enklare för den äldre och för de anhöriga att få omsorgspersonal där språket inte blir ett hinder för en bra kommunikation mellan omsorgspersonal och brukare och på det viset förmår anhöriga känna trygghet.

1.4 Problemformuleringen

Sverige är ett mångkulturellt samhälle. Det är berikande för landet och för människorna att det blir ett samhälle där det frodas nya idéer, matkultur, språkblandning och allt som ett mångkulturellt samhälle innebär. Många etniska grupper har kommit till Sverige under 50-, 60- och 70-talet, när Sverige var i stort behov av arbetskraft och på senare tid har andra grupper kommit till Sverige på grund av politiska problem (Torres, 2006, s. 1345). Oavsett motiv har många av dessa människor börjat komma upp till pensionsålder nu eller kanske har varit pensionärer under en tid.

Av dessa människor finns det kanske några eller många som upplever en försämring av språket i samband med att de blir äldre. Om det är så, upplever de att detta leder i viss mån till isolering? Känner dessa människor behov av det ska finnas särskilda mötesplatser där de får underhålla det svenska språket? Är det så att de upplever att de *tappar* det svenska språket och söker sig till mötesplatser eller organisationer där det pratas deras modersmål i stället?

Människor är sociala varelser och att bli äldre betyder inte att man slutar vilja umgås med andra. Att vara missnöjd med sitt sociala liv (livet utanför hemmet) kan innebära att individen i fråga kan bli nedstämd eller riskerar att få depressioner, vilket i sin tur kan leda till en svårare livssituation med mer mediciner, psykiska problem eller missbruk som kan betyda att samhället får gå in och hjälpa människan. Detta blir kostsammare för samhället.

Genom det nya språket har invandrare i Sverige fått en känsla av trygghet och självständighet eftersom de har lyckas anpassa sig och integrera sig i samhället. På äldre dagar blir alla människor i behov i större sträckning av till exempel sjukvården och hjälp från samhällets sida, bara genom att bli gammal är det mer sannolikt att man kommer att få hälsoproblem som gör personen beroende av hjälp utifrån och i och med att invandrare blir äldre, som tidigare nämns i tidigare forskning kan äldre invandrare få problem med språket vilket kan leda till att kommunikationen med andra och med sjukhuspersonal, hemtjänst och myndigheter kan försvåras.

Bristen på en bra språklig förmåga kan påverka den äldre invandraren negativt, denne kan bli isolerad och tidigare sociala nätverket kan minska eller till och med bli obefintliga. Ensamheten som följer kan påverka hälsan genom att den äldre kan hamna i depression och blir tvungen att få hjälp från hälsovården, aptiten kan minska och då måste samhället gripa in så att hemtjänsten kommer med mat och ser till att denne äter upp. Här kan även problem med kommunikationen vara ett hinder för att inleda en konversation där personalen motiverar varför denne finns där och så. Hjälpen kan kanske bli effektivare om den som hjälper talar samma språk som hjälptagaren, då blir det en annan förståelse, ett annat sammanhang och känslan att bli förstådd och kommunicera kan förhindra isolering som kan dra tillbaka denna människa.

1.5 Syfte

Syftet är att öka kunskapen om hur äldre invandrare själva kan uppleva sin språkliga förmåga efter pensioneringen och om de tycker att det påverkar deras liv.

1.6 Frågeställningar

- Upplever äldre invandrare specifika språkrelaterade svårigheter?
- Hur hanterar de dessa svårigheter?
- Leder dessa språkliga svårigheter till andra problem?

1.7 Tidigare forskning

Enligt tidigare forskning är en del av att migrera eller att fly till ett annat land att personen kommer att befinna sig i en hel ny språkmiljö, vilket innebär att migranten – invandraren –

måste lära sig ett nytt språk. Att komma till ett annat land i unga år skiljer sig väsentligt från att komma till ett annat land i medelåldern. I unga år kan personen lära sig språket med uttal och förståelse lika bra som om det vore dennes modersmål, men då ska personen helst inte vara äldre än 14 år (www.ed.gov/news/press/realeses/2006/01/01052006.html). I allmänhet tar det för en vuxen mellan fem och tio år lära sig ett nytt språk på en akademisk nivå (Sebastian-Gallés, Rodríguez-Fornells, de Diego-Balaguer & Díaz, 2006, s. 1279) och även om individen inte siktar på att nå en sådan nivå är det väldigt svårt för de flesta att lära sig det nya språket med det uttalet som infödda personer har. Det kräver stort tålamod och engagemang att kunna lära sig ett nytt språk, men desto yngre desto bättre kognitiv förmåga som gör att det blir lättare att lära sig ett nytt språk.

Det som också är av stor vikt är hur invandraren interagerar med andra och på vilket språk han eller hon gör det. I studien som Silveira, Skoog, Sundh, Allebeck och Steen (2001, s. 18) gjorde i Göteborg med infödda svenskar och finländare finner de olika problem som de invandrare själva tycker sig ha, bland annat tycker dem att de är låg stämnda, har lite energi och aptit, minnet avviker. Dessa symptom är vanligare bland invandrare än infödda svenskar. I samma studie skriver de att invandrarna är missnöjda med sin sociala situation och att invandrarna har mindre fritid än infödda svenskar. Sociala ojämlikheter och diskriminering på grund av religion och ras samt språk påverkar också den psykiska hälsan (Silveira & Allebeck, 2001, s. 309).

I en studie om invandrare över 65 år som genomförts i Kanada hittar man också liknande problem med hälsan och hur den sociala situationen för dessa personer påverkas (García & Shanti Johnson, 2003, s. 79). Många av dessa problem grundar sig på bristen i att den äldre inte behärskar de språken som talas i landet, det vill säga franska eller engelska i Kanada. I denna studie lyfter de fram hur olika faktorer påverkar hälsan hos de äldre invandrare som har vistats länge i Kanada, och en av dessa faktorer är den språkliga begränsningen som de äldre invandrare har som gör att det brister i kommunikationen mellan individen och hälsopersonalen, vilket kan leda till ej anpassad eller olämplig vård (a.a., s.79) författarna talar om att de som inte behärskar språket kan inte tala om vilka deras behov är.

I en annan studie som Levy, McVeigh, Merful och Andersson har gjort framkommer att när man lär sig ett nytt språk som används i stor sträckning och där personen matar in så många nya ord, att ordflödet blir så stort så att modersmålet brukar gå tillbaka för att lämna plats för att individen ska kunna lära sig ett nytt språk. En annan sak som också är intressant i deras studie är det faktum att det även blir en förändring i uttalet av modersmålet. Detta på

grund av att hjärnan måste lämna plats för det nya språket. Dessa synpunkter är väldigt intressanta eftersom man kan tänka sig att det blir tvärtom om det andra inlärd språket försvagas i hög ålder när modersmålet träder fram igen. Detta kommer inte av sig själv och varje fall är förstås olika och personligt (Schmid & Keijzer, 2009, s. 85). I en annan studie läggs det fram att det är viktigt att personerna som har ett annat modersmål kan behöva umgås med infödda så att de kan behålla sitt andra inlärd språk och att om det saknas infödda som dem kan prata det korrekta språket med så brukar det språket förfalla.

I en annan studie påpekas att i och med att etniska grupper växer sig större och dessa blir äldre blir det en ny utmaning för de olika samhällena att ge dessa etniska grupper ett större nätverk och aktiviteter där dessa gruppers olika kulturella och religiösa behov tas med i beräkningen (Pardasani, 2004, s. 41) och då är det viktigt att även språket blir en del i den satsningen, uppmaningen blir ännu större för samhällena där det finns många olika äldre invandrare från olika kulturer, olika språk och olika religioner (a.a., s. 41).

I rapporten *Äldre omsorg för finsktalande i Sverige* (2001, s. 51) framkommer också att för äldre finländare som har tagit emot hjälp har det varit avgörande att omsorgspersonalen har talat deras modersmål, annars hade de tackat nej till hjälpen och att i några fall har detta varit likvärdigt med att återvända till Finland. Enligt samma rapport har även omsorgspersonalen trivs bra med uppgiften och tyckt att detta arbete har varit meningsfullt. Detta för att det är av stor vikt att brukaren har möjlighet att beskriva med precision hur denne mår, om det finns nya symptom och hur denne vill ha det stöd och hjälp som man är berättigad till. I vilket fall som helst så är det viktigt också att brukaren ges möjlighet att behålla så mycket av det svenska språket som möjligt. Heikkilä i Torres och Magnússon (2010, s. 118) talar om att olikhetsprincipen kanske inte är det optimala. För god vård och omsorg behövs nyanserad kunskap om individuella behov och önskningsar, vilket behovet är mäts individuellt mellan olika individer och även mellan olika grupper. Språkbehoven varierar mycket mellan individerna och är påverkade av olika faktorer, så en generalisering är inte aktuell.

I rapporten *Kommunernas beredskap för personer med utländsk bakgrund inom äldreomsorgen* från forskningsrådet i Dalarna har det undersökts vilken kännedom och beredskap det finns i äldreomsorgen i Dalarnas kommuner om äldre invandrare. Det kom fram att kunskapen är bristfällig och att äldre invandrare använde sig i mindre utsträckning av äldreomsorgen än infödda svenskar. Kommunerna efterlyste språklig kompetens men att förutom det så kunde äldreomsorgen fungera lika bra för gruppen äldre invandrare, orsaken till att de äldre invandrare inte ville ha hjälpinsatser grundades i de språkliga problem de

upplevde (a.a., s. 10). Det framkom i studien att de behoven som inte kunde tillfredställas med den ordinarie personalen för att de inte fanns en språkmatchning fick de lösa med hjälp av anhöriga. Det finns ju också en problematik när anhöriga får komma in och hjälpa till i omsorgen eller när anhöriga anställs. Denna problematik kan det vara en nackdel för både den äldre och för den anhörige och leda till social isolering för båda parterna (Lill i Torres & Magnússon, 2010, s. 87). Isoleras den äldre ännu mer från det svenska samhälle och isoleras den anhörige från det svenska arbetsmarknaden och därmed från det svenska samhälle.

Tillgång till ett gemensamt språk med andra i närheten för den äldre invandrare är viktigt, bristen på ett gemensamt språk med andra kan leda till missförstånd, otillräckliga och felaktiga diagnoser och sämre vård och omsorg samt isolering om den äldre bor på särskilt boende där den äldre invandrare inte har möjlighet att kommunicera med andra (Torres & Magnússon, 2010, s. 114).

Från ett annat perspektiv kan tänkas att synen på de äldre invandrare från kommunerna, socialstyrelsen, före detta migrationsverket och olika instanser som forskar och utreder äldres situation och även innefattar äldre invandrare är det faktum att alla utredningar påpekar att äldre invandrare är en grupp som förväntas ha problem men egentligen kan inte vi utgå från att det är på det viset. Enligt Torres (2006, s. 1343) är att redan då innan utredningen börjar antas att dem som är födda utanför Europa skiljer sig väsentlig med de som är födda i Europa när det kommer till deras socioekonomiska och kulturella bakgrund. Vidare menar Torres att skillnaderna också kan grunda sig på andra faktorer som till exempel hur gamla de var när kom till Sverige och av vilka motiv. I rapporten från Dalarnas forskningsråd (2008:21, s. 8) framkommer också att sådana faktorer influerar men också hur länge den äldre invandrare bott i Sverige och av vilka orsaker de kommit hit. Alla dessa faktorer påverkar tryggheten hos individen och behovet att vård och omsorg samt att språket påverkar även relationen mellan biståndshandläggaren och den äldre på grund av svårigheten med att kommunicera med varandra (a.a., s. 10).

1.8 Teori

Symbolisk interaktionism

För att kunna tolka vad intervjupersonerna har berättat är det viktigt att få hjälp av någon teori. Utifrån en teori finns det möjlighet att förstå på ett bättre sätt det berättade, det vill säga erfarenheterna. För det har jag valt att använda mig av Symbolisk interaktionism, som är en teori som kan användas för att kunna hjälpa att analysera vår sociala värld. Min intention är

att med att hjälp av denna teori kunna förstå och tolka intervjupersonernas perspektiv på deras liv när det kommer till hur de klarar sig i ett annat samhälle där det inte talas deras modersmål.

Enligt symbolisk interaktionism är individerna som formar ett samhälle, att vi socialiseras i den miljö vi lever i och att människan är i en ständig process (Berg i Månsson, 2007, s. 152). Till den västerländska samhälle hör till en dualism mellan vad varje individ upplever mot den verkligheten individerna lever i. För att kunna komma underfund med denna dualism tolkas verkligheten med hjälp av teori som hjälper oss att förstå att vi alla är individer trots vårt individualistiska sätt. Vi är sociala varelser och att just det att vara unik gör att vi socialiserar med varandra (a.a., s. 151).

Symbolisk interaktionism lägger vikten vid hur människor i en kontext skapar meningar och tolkningar i en bestämd situation, tid och rum men för att kunna göra detta möjligt så måste de dela samma språk så att de förstår varandra tillsammans i en kontext, när människor interagerar med varandra (Berg i Månsson, 2007, s. 176). Människans förhållningssätt mot sin omgivning och mot sig själv är social, till hjälp har vi ett gemensamt språk som gör det möjligt för oss att uppnå en medvetenhet om oss själva, om andra och om det som finns omkring oss och genom symboler – språket i detta fall – fungerar vi i samhället för att det mänskliga språket är vägen till att förmedla den objektiva verkligheten till människan själv, det vill säga att människa lever i en symbolisk värld, där hon kan distansera sig till de objekt hon befinner sig i (a.a., s. 164-165). Därför är det den språkliga förmåga som gör människan till en social varelse och därmed blir den största egenskap som människor delar med varandra (a.a., s. 153).

Det är i interaktion med varandra som människor utvecklar sitt ”jag” och genom att andra reagerar på denna människa handlar människan därefter. I Bergs kapitel (i Månssons bok, 2007, s. 157) framkommer att den språkliga förmågan, kapaciteten att skapa och interagera med andra genom symboler inte är något som människan äger från födseln, och att den språkliga förmågan inte är något betydelsefullt tills människan interagerar med andra. Det är så vi socialiserar oss och i gemenskap med andra definierar vi vårt *jagmedvetande*, och på det sättet kan varje människa förstå sina erfarenheter som hjälper att bygga upp ens liv som ett sammanhängande system (a.a., s.165).

Symbolisk interaktionism är en bred teori, knuten till denna är rollteorin, det vill säga att alla människor har olika roller i samhället men även i sina liv; att vara son eller dotter, anställd eller chef, mamma eller pappa, student eller lärare, men att alla människor spelar upp en roll

som binder denna människa till ett visst sätt att vara och även ett visst sätt att prata (Giddens, 2007, s. 144). Giddens skriver att *allt samspel äger förstås rum i en situation – det försiggår på ett visst ställe och det tar en viss tid att genomföra*. Detta är knutet till olika tidzoner och rumzoner. Tiden kan exempelvis delas upp i arbetstid, fritid och så vidare och där får vi leva upp till olika roller (a.a., s. 148). Som arbetare eller golfare exempelvis delar vi olika sätt att kommunicera. Arbetaren använder sig av ett språk som är arbetsrelaterade medan golfaren använder ett språk som symboliserar olika moment i golfen till exempel swing, eagle och så vidare.

För att förstå intervjupersonernas erfarenheter måste vi förstå deras omvärld och deras symboler, deras språk skiljer sig från det språket som används i samhället i övrigt och därför är det viktigt att få veta hur mycket utav normens symbolik de äldre invandrare behärskar.

Del 2: Metoder och Material

2.1 Litteratursökningar

För att kunna hitta tidigare forskning för denna studie har jag använt mig främst av Academic Search Premier, EBSCOhost, Socialt arbete och samhällsvetenskap, SocIndex with full text. Jag har läst alla titlar på alla träffar, om någon av titlarna lät som den var relevant just för att uppnå mitt syfte så läste jag sammanfattningen. Efter att jag gjort detta och det fortfarande kändes som om det var ”mitt” område så har jag laddat ner på mitt usb-minne. En artikel fick jag beställa på skolans bibliotek för att jag ansåg då att det var högst relevant för min studie och även för min förståelse av hur det andra inlärd språket påverkas genom en människas livstid.

Ord som jag har använt mig utav i min sökning: *language elderly*, 666 träffar, *language elderly + older people*, 78 träffar, med full text 38 träffar. *Older immigrants healthy*, 18 träffar, med full text sex träffar. *Citizenship social aspects* med full text 443 träffar, . *Citizenship social aspects + emigration and immigration*, 36 träffar. *Public welfare older immigrants* 47 träffar, 26 träffar med full text. *Social network older immigrants* 37 träffar, 18 med full text. *Community centers older immigrants* 80 träffar, 39 med full text. *Elderly individuals people language* 71 träffar, 34 med full text. *Old migrant language* 17 träffar, 4 med full text.

En artikel som har gett mig kunskap om mitt ämne och som har varit mycket relevant är *First language attrition and reversion among older migrants* av Schmid och Keijzer, som behandlar om hur människans språkliga förmåga och det andra språket förhåller sig rent vetenskapligt. Andra studier och litteratur som jag läst har att göra med etnisk bakgrund, vad omsorgspersonal upplever för svårigheter och hur det har varit i Sverige de sista åren med de äldre invandrarna. Just artiklar om äldre invandrare och språk har det varit svårt att hitta och stöd för det hittar jag i Schmid och Keijzer där de påtalar att studier om detta ämne saknas.

2.2 Val av metod

Vid val av metod resonerade jag hur man skulle kunna uppnå studiens syfte (att öka kunskapen om hur äldre invandrare själva kan uppleva sin språkliga förmåga efter pensioneringen och om de tycker att det påverkar deras liv) och därför var en kvalitativ undersökning med en induktiv ansats aktuellt, där intervjupersonerna skulle svara på en intervjuguide med semistrukturerade frågor. Vid en kvalitativ studie är det viktigt att fånga

upp upplevelser, erfarenheter och tankar, därför skulle utformas en intervjuguide med frågor som var öppna, det vill säga att de lämnade plats åt informanten så att denne kunde själv berätta med egna ord och hur mycket denne ville berätta. Vid en sådan här studie vill man komma åt själva upplevelsen, och därför är det relevant att lämna plats åt en berättelse men också av vikt att ha med sig följdfrågor ifall informanten inte berättar så mycket som man hoppats på. Kvale och Brinkman (2009, s. 43) skriver att en halvstrukturerad intervju söker förståelsen i intervjupersonernas egen vardagsvärld (i sin kontext), där intervjuguiden fokuserar på vissa teman.

Intervjuguiden blev den röda tråden som var ryggraden för att kunna samla empirin som är essensen i denna studie. Intervjufrågorna var ställda till tre fokusgrupper, det vill säga att grunden till studien är baserad på empirin som samlades under tre fokusgruppintervjuer.

2.3 Urval och avgränsningar

Målgruppen som eftersöktes som intervjupersoner i denna studie skulle uppfylla vissa kriterier som var relevanta för att kunna få ihop material som var av vikt för att kunna uppnå syftet. Dessa kriterier var bland annat att vara ålderspensionär, ha jobbat i Sverige, ha kunnat tala svenska så att man klarat sig själv och inte ha några demenssjukdomar.

Enligt föreläsningar och litteratur skulle intervjuerna vara antingen individuell- eller fokusgruppintervjuer vid en kvalitativ studie (Föreläsning med Emilia Forssell, 20100319).

Detta med fokusgruppintervjuas kan problematiseras kring en hel del. När författaren till denna studie ställde en fråga var den som var piggast snabb att besvara frågan och de andra personerna i gruppen hängde på, därför kan resultatet och analysen se ut ibland som att fokusgruppen har en unison röst, men det är på grund av det blev så att deltagarna håller med och de säger tycka ganska lika.

I den miljö som intervjuerna utfördes var det bekvämt för deltagarna att sitta kvar i den grupp som intervjun genomfördes. Att splittra gruppen när de satt och pratade med varandra kändes inte som det var någon bra idé. Vid första försöket på individuella intervjuer på en annan pensionärsförening där de tilltänkta intervjupersonerna redan satt på bestämda grupper försökte jag få några intervjuer. De talade om att dem inte ville vara med på någon intervju, fast tidigare den vecka hade vi kommit överens per telefon att intervjuerna skulle genomföras på den angivna tid och plats. Men när jag väl kom dit på det bestämda datum och tid var det ingen som ville ställa upp på intervju, alla hade något att göra, eller någon att spela med .

Ingen ville ställa upp för en intervju. Denna var en erfarenhet som det togs vara på och inte ville upprepas.

Bortfall

I denna studie har egentligen utförts fyra fokusgruppsintervjuer, av dessa är det bara tre fokusgruppintervjuer som har används. Den allra första intervjun var ställd till en grupp av äldre kvinnliga, pensionerade invandrare. Jag tyckte det var bra för själva studien att få berättelser från olika perspektiv, kvinnliga och manliga. Det visade sig att dessa kvinnor hade mesta dels varit hemmafruar och när de inte var det så var de i olika arbetsmarknads åtgärder eller så studerade de svenska. Men det ledde aldrig till riktiga jobb och dessa kvinnor har inte kunnat lära sig det svenska språket på ett sätt så att de klarar sig själva. De har alltid haft hjälp av sina män och sina barn för att klara sig ute i samhället och i kontakt med myndigheter. Därför har denna fokusgruppintervju inte tagits med i studien för att författaren ansåg vara utan relevans för att undersöka syftet. Det var den första fokusgruppintervjun och de var bra på det sättet att den användes som provintervju. Sedan omformulerades frågorna så den fokusgruppintervju var ändå av nytta för själva studien.

2.4 Validitet, reliabilitet, generaliserbarhet

Validitet

I frågan om validiteten av studien så är det så att i resultatdelen presenteras det som framkommit från empirin (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 265). Tematiseringen är bunden till den insamlade data som intervjupersonerna själva lämnat ut genom intervjuerna. Empirin har läst om och om igen för att försäkras att man har tolkat rätt och att på det viset även varit objektiv och försökt förmedla dem känslor och tankar som intervjupersonerna genom berättelser lämnat ut. Jag har ställt de frågorna genom intervjuguiden som jag trodde skulle vara mig till hjälp för att kunna besvara frågeställningar och syftet med studien överhuvudtaget. En sak som alltid är svår att veta är om intervjupersoner har svarat så öppet som möjligt eller om just de här grupperna har besvarat frågorna i någon sorts gruppträck eller kanske inte berättat allt som de kände eller upplevde. Jag tror att de svarat ärligt men kanske utelämnat detaljer som de inte vill berätta för en främmande människa. Även om det känns som vi fick bra kontakt efter en stund så återstår frågan om inte just ämnet är laddat just när man är äldre och invandrare. Grupp F3 tog ämnet med invandrare och äldre

”dessutom” samt tema integration efter jag hade avslutat intervjun. När jag stängde av diktafonen kom just de här laddade ämnen fram, men ingenting jag kan redogöra här i min studie för de talade om att det inte fick komma med i studien vilket jag är tvungen att respektera.

Reliabilitet

Tillförligheten har sökts genom att efter bästa förmågan ha ställt de frågorna som förhoppningsvis skall besvara studiens syfte. Först konstruerade jag en intervjuguide som jag fick revidera efter kommentarer i klassen (vid en föreläsning med Emilia Forssell), sedan vid varje intervju har det getts intervjupersonernas tillfälle att komma med innehållsrika och fylliga uttalanden (Dalen, 2006, s. 118). De har fått berätta om sina upplevelser och erfarenheter. Allt som berättades vid de tre fokusgruppintervjuerna spelades in i en diktafon, inspelningarna laddades ner till en dator och transkriberades. Intervjuerna bandades för att kunna säkra att jag lyssnat och förstått vad de intervjupersonerna menade med sina berättelser och även för att det som sades kan återberättas ordagrant. Jag kontaktade via telefon olika föreningar där jag talade om vilka kriterier mina intervjupersoner skulle uppfylla för att kunna besvara studiens syfte.

Generaliserbarhet

Studien är baserad på insamlad empiri från tre fokusgruppintervjuer. Eftersom syftet var att fånga intervjupersonernas erfarenheter så är data helt och hållet vad intervjupersonerna själva har velat berätta när jag har ställt en fråga. Deras tankar och mina tolkningar är vad som kommer att presenteras i resultatdelen. Studien i sig är inte generaliserbar i och med att det är en kvalitativ studie där var och en av intervjupersonerna berättar vad personen själv tycker och upplevt. Enligt Kvale och Brinkmann (2009, s. 280) tenderar vi människor ofta att generalisera, utifrån vår upplevelse kan vi förstå andra människors situation till exempel, och även ha förväntningar om hur det skulle gå eller vad det kan göras om andra hamnar vid liknande situationer men att varje situation och fenomen är särskilt för den människan och inget man kan generalisera.

2.5 Etiska överväganden

Jag har valt att beakta de forskningsetiska principerna för att garantera intervjupersonerna om att jag behandlar informationen som ges till mig på ett respektabelt sätt. Jag har läst Lagen (2003:460) om etikprövning vid forskning som avser människor, enligt § 2 i denna lag ska inte arbetet inom ramen för högskoleutbildning ingå i men jag har ändå valt att ta hänsyn till denna lag.

En muntlig redovisning om de fyra etiska principerna gavs till samtliga intervjupersoner.

Informationskravet uppfylldes genom att redogöra vad studien handlade om och att deras deltagande var helt frivilligt och på deras villkor (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 87).

Samtyckeskravet uppfylldes genom att informera intervjupersonerna om att deras deltagande var helt frivilligt och att de själva kunde bestämma hur länge de deltog i studien och att det var på deras villkor de deltog i studien samt att de kunde avbryta deras deltagande i vilket ögonblick som helst om de så önskade (a.a., s. 87).

Konfidentialitetskravet: Intervjupersonerna informerades om att deras identitet samt personuppgifter inte skulle avslöjas (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 88), samt att material skulle förvaras på ett säkert ställe där ingen obehörig kan ta del av dem och att när studien var godkänd så ska de inspelade intervjuer förstöras.

Nyttjandekravet: Intervjupersonerna försäkrades om att materialet bara kommer att användas till forskningsändamål. Jag berättade för dem om min C-uppsats och talade om att ingen annan kommer att få använda detta material.

2.6 Tillvägagångssätt vid materialinsamling

För att kunna få material till min studie funderade jag först hur jag skulle kunna komma i kontakt med de tilltänkta intervjupersonerna. Först försökte jag genom mitt nätverk komma i kontakt med personer som hör till olika etniska föreningar och frågade även mina kontakter som jobbar inom äldreomsorgen om de kände till några äldre invandrare som inte hade någon demenssjukdom eller alzheimerssjukdom, alltså som inte hade kognitiva problem. Det visade sig tyvärr att så var fallet, alla platser som jag tänkt mig kontakta från första början hade inte personer som var helt friska och därmed var inte de aktuella till min studie.

Nästa steg var att besöka Stockolms stad hemsida och leta efter äldreboende som profilerar sig till olika etniska eller språkliga grupper. Jag fick kontakt på det här sättet med flera

äldreboende runt om i Stockholm men på dessa boende bodde personer som har demens eller liknande problematik och då var de inte aktuella längre, och på den platsen som fanns personer som kunde ha blivit potentiella personintervjuer var personalen osäker och förklarade att de inte ville, de hade inte tid att kontakta deras anhöriga och fråga om det gick. Detta tolkade jag som att de tilltänkta personerna inte kunde bestämma själva och kanske inte var aktuella som tilltänkta intervjuerpersoner heller.

Då det inte gick på det här sättet googlade jag och kom fram till en webbsida som heter *Immigrant Institutet*, där fick jag adresser till olika medlemsföreningar, de flesta medlemsföreningar är etniska riksförbund, som till exempel kinesiska, syrianska, kroatiska, italienska, turkiska riksförbundet etcetera. Så nästa steg var att kontakta några av dessa riksförbund via telefon och där fick jag vidare information om telefonnummer och kontaktpersoner till föreningar. Jag var mest intresserad av föreningar för pensionärer för det var min målgrupp. Jag fick napp på tre olika ställen, på det första stället kom jag till angiven plats och angivet klockslag, men fick ingen intervju för det var ingen som var villig att ställa upp på det. Även om det var en liten studie så ville de inte vara med och de skyllde på att deras svenska var så dålig nu att de inte kunde förklara saker och ting på ett vettigt sätt. En yngre man som fanns där tog frivillig rollen som tolk och med hans hjälp försökte jag övertala de personer som var i lokalen, det var omkring 18 äldre invandrare där men ingen ställde upp. På den andra platsen var jag på överenskommet datum och tid och här fick jag till en fokusgruppintervju med fem kvinnor och en fokusgruppintervju med fem män. På det tredje stället fick jag till två fokusgruppintervjuer med fyra intervjuerpersoner i varje.

Intervjuerna utfördes på informanternas egna valda platser, detta för att de skulle känna sig bekväma i intervjusituationen och intervjuerna bandades med hjälp av en diktafon för att få med så mycket data som möjligt. Detta medförde att koncentrationen fokuserades på informatörerna och deras svar som i sin tur gav upphov till relevanta följdfrågor.

2.7 Undersökningsgrupp

Intervjupersonerna som den här studien är byggd på är pensionerade män, som kommit till Sverige i olika åldrar och som har jobbat i Sverige i olika antal år. Vissa har kommit till Sverige i unga år och har jobbat här hela sitt vuxna liv, andra har kommit till Sverige när de var i medelålder och har hunnit jobbat här ett antal år. De hör till olika etniska grupper och därmed har de olika modersmål.

Alla intervjupersoner förutom en person i grupp F1 har passerat pensionärsåldern. I gruppen F1 har alla kommit till Sverige i medelåldern, och alla är gifta med en person som talar samma modersmål. I gruppen F2 kom alla intervjupersoner i unga år till Sverige och alla hade ett jobb att gå till när de kom hit. Alla i den här gruppen är gifta, en är gift med en svenska och de andra är gifta med personer av andra nationaliteter men ingen av de här tre delar samma modersmål med sin fru. I gruppen F3 har alla kommit hit i unga år, den som var äldst i den här gruppen när han kom till Sverige var 27 år gammal. Här är det en av intervjupersoner som är skild och bor ensam, de andra tre är gifta. Två av dessa är gifta med svenskor och den fjärde är också gift men delar ej samma modersmål som sin fru.

Genusperspektivet i studien kan vara en brist. Faktum är att alla deltagarna i de olika fokusgruppintervjuerna som jag använd mig av i denna studie är av det manliga könet. Det var svårt att få kvinnor till en intervju som uppfyller kriterierna för att få vara intervjuperson, de äldre invandrare som är pensionärer och som har jobbat i Sverige under lång tid eller åtminstone ett signifikant antal år och är dessutom friska visade sig vara av det manliga könet. De personer jag pratade med när jag kontaktade olika föreningar sade att kvinnorna mestadels är förtidspensionärer på grund av sjukdom eller att de inte har jobbat särskilt länge i Sverige, eller så har de kommit hit i medelålders och haft svårt med språket och därför inte kunnat arbeta. Så dessa kvinnor föll ifrån kriterierna för tilltänkta intervjupersoner, kriterier som tänkts ut under processen om hur studien skulle genomföras och som har varit av vikt för att kunna besvara studiens syfte (Dalen, 2007, s. 54).

2.8 Bearbetning av data

Den insamlade data inspelades på en digital diktafon. Dessa ljudfiler transkriberades av författaren själv och redan då började tankeverksamheten ta plats och jag började anteckna olika tankar som dök upp då. Utifrån Dalens bok *Intervju som metod* (2007) gjorde jag en

plan för hur mitt arbete vid resultat och analys skulle gå till. Denna plan fungerade som en röd tråd för mig och genom det försökte jag hålla mig på den linjen som jag hade bestämt men ändå vara öppen för oväntade resultat som datamaterialet skulle visa. Efter det har datamaterialet delats i olika teman och kategoriserats och omgrupperas och åter igen försökt kategoriseras. Detta för att försöka få klara teman ur materialet. Det är referaten, det vill säga vad intervjupersoner har svarat på intervjuerna som är grunden för de olika temana. Efter tematiseringen har det tagits fram det som är av mest vikt för att genomföra en analys.

2.9 Analysmetod

För att kunna analysera empirin i denna studie har jag använt mig utav tematisering. Enligt Kvale och Brinkmann (2009, s. 122) innebär det att utveckla en teoretisk förståelse av de fenomen som studeras, forskaren bestämmer vilka aspekter av ett ämne som frågorna ska handla om och vilka som stannar kvar i bakgrunden. Processen började med en intervjuguide som skulle ta fram ”varför” – formulering av ett tema som finns i syftet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 120). När intervjuerna var klara (dessa spelades in) så var det dags för transkriberingen. Att transkribera betyder att skriva ner allt material som finns inspelade för att på det sättet kunna se empirin ”med andra ögon”, att ha i åtanke redan då vad som genomgående återkommer, det vill säga vilka *temana* som upprepas, vad är det som sägs, vad är det som uttrycks, vad är det som berättas (Föreläsning med Emilia Forssell, 20100319). Det vill säga att det har gått igenom det skrivna materialet vid flera tillfällen, för att på så sätt kunna skapa en sammanhängande bild av de olika grupper och intervjupersonerna och vad de själva har för erfarenhet och vad de själva tycker och tänker (Sohlberg & Sohlberg, 2009, s. 102). Vidare gör man så att man analyserar med hjälp av teori/teorier och tidigare forskning.

2.10 Metodologiska överväganden/komplikationer

I den första fokusgruppintervjun har deltagarna kommit till Sverige i en högre ålder än deltagarna i de två andra fokusgruppintervjuerna. Detta vill författaren se som en möjlighet för att förstå att grupperna här har haft olika förutsättningar när det gäller hur bra eller mindre bra är det svenska språket är hos respektive person och hur möjligheterna har sett ut för de olika personer beroende på hur länge deltagarna bott i Sverige. Tankarna och anpassning kan antas vara lite varierande beroende på hur länge man befunnit sig här. Det som är av vikt är att grupp F2 och F3 kom och började jobba på en gång till skillnad till grupp F1 som bland annat

fick bo på flyktingförläggning innan de fick uppehållstillstånd och det dröjde med att kunna anpassa sig det nya landet och förstå hur samhället fungerade.

Grupp F1 har haft svårt att uttrycka sig på korrekt svenska, två intervjupersoner behärskade svenska bra och deras berättelser är intakta, de andras berättelser har redigerats lite, det gäller när berättaren har haft svårt för vissa ord och har fått hjälp av de andra personerna i gruppen för att fylla i luckor, eller när de säger ett ord på modersmålet översätter någon annan vad det betyder på svenska.

Det som man också kan tas i beräkningen är att de deltagarna som kommit hit i unga år pratar svenska hemma med sina respektive och övrig familj. De pratar sitt modersmål med barnen och barnbarn ibland eller så blandar de båda språken. De deltagare i första fokusgruppintervjun som kommit hit när de var medelålders är gifta med kvinnor som hör till samma etniska grupp och pratar samma modersmål. Det kan antas att det blir mindre tillfällen för dessa deltagare att prata svenska.

Något annat som har varit en komplikation vid denna studie är att grupp F1 inte var så starka på svenska och de hjälpte varandra ibland med att översätta meningar till författaren vilket kan ha tappat mening när en annan person som inte heller pratar helt korrekt svenska översätter. Det var också stor skillnad gentemot grupp F2 och F3 där bara två personer fick någon enstaka gång hjälp med något ord eller någon enstaka mening.

Här är det viktigt för mig att tala om att det inte var lätt för mig att övertala de möjliga intervjupersonerna på den andra föreningen som jag var i kontakt med, de som deltog i andra och tredje fokusgruppintervju. De motsatte sig i början att delta men deras modersmål och mitt eget modersmål liknar varandra och det var nog det som öppnade vägen för att kunna genomföra intervjuerna, eftersom jag kunde kommunicera och förstå vad det som sades (medan jag började prata med dem och de med mig och sinsemellan på deras modersmål). Problemet här är att om det var någon annan som skulle göra en intervju, en person som kanske var "bara" svensktalande hade de också suttit tysta eller bara pratat på deras modersmål och inte heller låtit någon intervju dem.

Något annat som jag vill redogöra för är det faktum att jag sökt mig till pensionärsföreningar som är till för personer med ett annat modersmål än det svenska. Här är det viktigt att poängtera att bara genom att föreningen är för personer med ett annat modersmål kan det antas att de som kommer dit inte har så mycket kontakt med det svenska samhället. Det är faktiskt mycket olika för de olika personer som kommer till föreningar, några har hela sociala nätverket inom föreningen och andra har en del här och resten på annat

håll. Några av intervjupersonerna går varje dag till ”sin” föreningen för det är där de kan umgås med andra som pratar samma språk. Bara detta gör att man tänker sig att det svenska språket inte övas på samma sätt som om de skulle vara med i andra föreningar eller aktiviteter för alla och inte bara de som pratar ett visst språk eller kommer från ett visst land.

2.11 Begreppsdefinitioner

Invandrare

I det allmänna språkbruket använder man benämningen invandrare om i Sverige bosatta personer av utländsk härkomst, framför allt då sådana som har kommit till Sverige efter andra världskriget. Till invandrarna räknas vanligen även i Sverige födda utlänningar. Ibland avser man med invandrare alla i Sverige bosatta utländska medborgare, ibland räknar man även in naturaliserade svenska medborgare. Det är svårt att på ett entydigt sätt definiera begreppet invandrare. Bland de utländska medborgarna i vårt land finns till exempel även sådana som är av svenskt ursprung och som är födda här. Dessa kan inte anses vara invandrare i den betydelsen man vanligen lägger i ordet. Å andra sidan kan det i en del sammanhang vara befogat att bland invandrarna räkna in i Sverige födda barn till naturaliserade svenskar (SOU 1971:51, s. 22, citat ur *Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet*).

Språkmatchning

Att para ihop personal och klienter som talar samma språk (Torres & Magnússon, 2010, s. 85).

Del 3: Resultat

3.1 Resultat

Grunden för denna studie är de tre fokusgruppintervjuerna som är resultatet av själva studie. Det som i detta avsnitt kommer fram är de olika temana som har utkristalliserats från själva empirin. Personerna själva har uttryckt sina egna tankar när de har hört intervjufrågorna, det är de svar som de gett vid en öppen fråga. Målet med dessa var att fånga deras upplevelser för att få en förståelse utav att leva i ett samhälle där man behöver ett annat språk än sitt modersmål för att kunna klara sig obehindrat i samhället.

För att göra analysen mer begriplig kommer jag att kalla de olika grupper F1, som är de som deltog i den första fokusgruppintervju, F2, som är deltagarna i den andra fokusgruppintervjun och F3 som är deltagarna i den tredje fokusgruppintervjun.

Första tiden i Sverige

Ett nytt språk

Alla intervjupersoner i grupp F1 har gått i skolan för att lära sig svenska. De har genomgått kursen Svenska För Invandrare (i fortsättning SFI), olika antal timmar, beroende på inlärningen. Den här gruppen som består av fem deltagare, fyra av de fem deltagarna har kunnat engelska när de kom till Sverige. Med hjälp av engelska har de kunnat klara sig i början, dessutom kunde deltagarna andra språk också, bara en deltagare i gruppen F1 kunde inte fler språk än sitt modersmål. Det som också kan ha varit av hjälp när de kom till Sverige är att de alla var högutbildade och talade ett eller fler språk förutom modersmålet som har öppnat sinnet för det svenska språket.

...jag kunde flera språk jättebra, men nu när jag inte övar dem så är det svårt, jag glömmer orden. Engelska pratar man när man är utomlands och spanska... det är länge sedan jag var i Spanien sist och här har jag ingen att prata spanska med, jag som bott i Spanien och kunnat spanska så bra, ett vackert språk...

Jag kunde engelska bra och det hjälpte mig när jag kom... sedan när jag började lära mig svenska blev engelska dålig. På jobbet pratade jag engelska först, men sedan kom svenska, det var svårt men man lär sig, inte så bra men jag klarade mig.

Ingen av deltagarna i grupp F2 har gått i skolan för att lära sig svenska. De har kommit till Sverige i väldigt unga år, de kom den ena dagen och nästa dag befann dem sig på sin arbetsplats. De har lärt sig svenska i arbetet, och i friktionen och mötet med svenskar. Först i början kunde inte ett enda ord på svenska och inte heller kunde de engelska (inte någon av dem) eller ett annat språk än sitt modersmål. De berättar om att det fanns möjligheter att gå

till skolan och lära sig svenska, och att detta skulle ske på arbetstid. Ingen av de valde att gå till kursen även om arbetsgivaren skulle betala dessa timmar men de kände att arbetsgivaren inte skulle vara glad över det, att repressalier mot dem skulle kunna ske i och med att de inte befann sig på sin arbetsplats. Flera i gruppen F2 berättar att de pratade om det på jobbet då och att det var underförstått om att det inte skulle gå bra för dem själva för att arbetsgivaren kunde blir missnöjd med dem. Två av deltagarna berättar här också om att för de som inte hade haft ett arbete i sitt forna hemland inte ville riskera att förarga arbetsgivaren och förlora sitt levebröd.

... egentligen enligt kontrakt så skulle vi få gå till skolan för att lära oss svenska, på arbetstid. Arbetsgivaren skulle betala för de timmarna i veckan som vi gick på svenska undervisning, men ingen ville riskera att *de* blev sura på oss som gick i skolan och därför sket vi i det och gick inte i skolan, fast det stod på kontraktet, man var ändå rädd att mista jobbet.

Denna situation av beroende gentemot sin arbetsgivare gjorde att de jobbade många timmar per dag och deras möjlighet att möta svenskar var begränsade till helger. På helgerna var det dans och då kom dem i kontakt med svenska kvinnor och en tid efter fick de svenska manliga vänner och på den vägen var det de började att lära sig det svenska språket.

... vi jobbade många timmar om dagen men det var ju bra, när vi var lediga så var man ute och träffade mest tjejer och så, men också en och annan kille, man blev ju kompisar och lärde vi oss svenska, vi umgicks med svenskar och på det sättet lärde vi oss och när vi jobbade...

Flera av deltagarna i grupp F2 och F3 tycker inte att man behöver gå i skolan för att lära sig ett nytt språk, man behöver prata, ha kontakt med infödda svenskar det tycker det är bästa sättet att lära sig språket. Alla deltagarna håller med och påpekar att deras erfarenhet är att om man blir tvungen att prata och klara sig på det nya språket lär man sig mest när man jobbar och umgås med infödda svenskar. De tycker att även om det är bra att gå i skolan för att lära sig att skriva bra så tar det alldeles för lång tid att lära sig, det går mycket fortare om man *måste* prata för att klara sig. De uttrycker att det är konstigt nu att så många går till SFI kurser utan att kunna klara sig själva.

... men inte som nu, att folk måste gå i skolan och lära sig svenska, vi lärde oss när vi jobbade, klart det är inte samma sak idag, men på den tiden var det bara komma hit och jobba mycket, inget snack om saken!

Arbetslivet

Språket under arbetslivet

Det finns skillnader mellan intervjupersonerna i de olika fokusgrupperna när det gäller arbetslivet.

Deltagarna i grupp F1 kom hit i ett annat livsskede än intervjupersonerna i både grupp F2 och F3. Det var också olika tider de kom hit, grupperna F2 och F3 kom till Sverige mellan slutet av 40-talet till början av 60-talet. De flesta i grupp F1 kom till Sverige från början av 80-talet och framåt och då var både de politiska- och arbetsförutsättningar helt annorlunda än för intervjupersonerna i grupp F2 och F3. Intervjupersonerna i grupp F2 och F3 var efterlängtade arbetskraft och kände sig välkomna till det här landet, redan när de kom hade alla dem jobb vilket var helt annorlunda för grupp F1. En person i grupp F2 berättar:

...det behövdes arbetskraft i Sverige, så jag kände mig alltid välkommen, för att alla visste att vi behövdes och att vi jobbade. Sedan var det lite roligt för att många var så nyfikna på oss, särskilt tjejeerna, de ville så gärna träffa oss när vi var lediga, så jag umgicks mycket med tjejer och vi gick ut och dansade.

...jag pratade mycket svenska på jobbet när jag började jobba på restaurang, innan var det inte så bra svenska när jag jobbade på fabriken, men man träffade många svenskar på jobbet och det gjorde att man lärde sig, mer och mer tills man hade lärt sig ordentligt.

Ingen av intervjupersonerna i grupp F1 hade jobb i början när de kom till Sverige och de säger att de kände sig inte särskilt välkomna. De kände sig utanför och det gick långsamt fram både med språk och med jobb, en av dessa personer fick aldrig ett riktigt jobb efter SFI kursen. När han kom hit var han 55 år gammal och han tycker själv att det hade mycket att göra med hans höga ålder att han inte kom in på arbetsmarknaden.

...när jag kom använde jag mig av engelska, jag är högutbildad från hemlandet, jag var gammal för att få jobb här, det blev praktikplatser och så, men inget riktigt jobb, sedan blev jag pensionär (skratt)... Du vet jag och min fru kommer hit (föreningens lokaler, författarens anmärkning) tre fyra gånger i veckan, enda kontakt vi har med andra, dem (menar de i lokalen, författarens anmärkning) har blivit våra vänner och familj.

Alla intervjupersonerna i grupp F2 och F3 har också haft möjligheten att prova på olika jobb. Till att börja med så var de kontrakterade för att jobba i en fabrik där allting var reglerat så som förmåner, bostad, arbetsplats, men de trodde inte när de kom att de skulle stanna för alltid. Två personer i grupp F2 berättar att de skulle jobba här i några år, spara pengar och återvända hem. De berättar att många som jobbade på fabriken tänkte likadant. Men tiden gick och de sparade inte så mycket pengar. De träffade och umgicks med svenskar och några flyttade ihop med svenskor eller finskor och de beslutade sig för att fortsätta leva här i Sverige. Då började dem att se över sina liv och även sina jobb. De berättar att då hade dem lärt sig tillräckligt mycket svenska och det gjorde att de kunde söka andra jobb. Fabrikstiden var på något sätt förbi. De berättar att tiden på fabriken också var en tid som de hade roligt på jobbet.

... men förmannen på fabriken var svensk och han kunde inte vårt modersmål, så vi lurade och skojade med honom mycket, sedan hade vi ett litet system och vi hjälpte varandra så att man vilade lite även

under arbetspasset. Vi jobbade så mycket, så många timmar, från morgon till kväll, man orkade då för att man var ju ung och alla kom hit med drömmen om att tjäna mycket pengar...

Sedan fortsätter en annan person i gruppen F2 med berättelsen:

... ja... vi utvecklade ett litet system där vi turades om för att sova medans vi täckte för varandra, annars skulle vi kanske inte ha orkat jobba så mycket som vi gjorde på den tiden.

En person i gruppen F3 berättar att på den tiden var det inte så svårt att byta jobb, för att det fanns väldigt mycket jobb att välja emellan och arbetskraften var eftertraktad. En annan intervjuperson i samma grupp berättar att det var så lätt att byta jobb att oavsett vad man ville jobba med så var det bara att söka och även om de inte hade erfarenhet så kunde folk börja jobba på kontor och liknande. På den tiden, berättar en person i grupp F2, började Sverige förändra matvanor, att det var en tid där många nya restauranger öppnade, att sortimentet av frukt och grönsaker breddades och att det var lätt att få jobb till exempel på restauranger och pizzerior. Där var det ännu lättare att kunna få träna svenska och lära sig ännu mer svenska.

En av intervjupersoner i grupp F2 berättar:

... sedan jobbade jag på restaurang, jag gillade jobba på restaurang och prata med folk. Det var mer kontakt med folk, när kunderna kom man hälsade, pratade lite med dem och så. Det var bättre för mig att jobba på restaurang, det var tråkigt på fabriken... man gjorde samma sak varje dag...

En av intervjupersonerna i grupp F3 berättar att för många år sedan var det bara ringa till det telefonnummer som man såg på annons och komma på intervju, att han aldrig känt sig "rattad" eller annorlunda än någon annan person, och att han lätt kunde byta jobb, han påtalar också att förutsättningar idag inte är detsamma som då. Han tillägger att han är väldigt stolt över sitt ursprung och att hans barn och barnbarn också är stolta över sina rötter och delar den kultur som han tillhör. Denna person berättar att han alltid visat vem han är och att han alltid har varit stolt över av sitt ursprung men att han även är mycket svensk, att han har två hemländer och det spelar ingen roll var han befinner sig för att han är alltid samma person oavsett var han är eller med vilka han umgås med.

... Idag säger folk att det är så svårt att få jobb, jag har aldrig haft svårt med jobben. Om jag såg en annons eller fick veta något om ett jobb genom andra så lyfte jag luren och ringde, för mig var det lätt... situationen var en annan då.

Fritiden under arbetslivet

Av intervjupersonerna i grupp F2 och F3 är det två deltagare som berättar att det även kom unga par med små barn från deras hemland och att dessa familjer har haft betydelse för dem när de var yngre och jobbade. Alla som kom från det här landet organiserades och bildade den här föreningen (vi befinner oss på den här föreningen), här firades många viktiga datum för

intervjupersonerna i grupp F2 och F3. En intervjuperson i grupp F3 berättar hur de flesta av sina landsmän tillbringade fritiden på helgerna:

...I den här lokalen träffades vi på helgerna och så, då kom det hela familjerna hit med barn och så, en träffpunkt, man festade, lagade maträtter från hemlandet, åt tillsammans, firade olika datum och så och umgicks mycket tätt med varandra. Föreningen funkade också som en arbetsförmedling, man tipsade varandra eller pratade med varandra om man hade problem eller behövde hjälp med något. Det var ju också bra för barnen, de kunde lära sig kulturen och språket även de som hade ett annat ursprung, som var samboende eller ingifta fick uppleva den här sidan av deras mäns kultur. Vi helt enkelt umgicks och försökte kombinera det bästa av de två världar...

Både i grupperna F2 och F3 berättar deltagarna att de genom jobbet (jobben efter fabriksjobbet, författarens anmärkning) hade de också skaffat sig nya kompisar, att det var vanligt att de umgicks och att de kanske var ute och tog ett öl, firmafester och sådant uppskattades också (här vill jag påpeka att deltagarna i grupp F2 och F3 har känt varandra större del av deras liv, att de har hållit vänskapen med varandra under flera decennier, de känner varandra väl och har upplevt mycket gemensamt).

Intervjupersonerna i grupp F1 umgicks nästan bara med sin familj (förutom en person som kom hit med sin fru men deras barn har bott i andra länder) och med sina landsmän på föreningen. Alla intervjupersonerna i grupp F1 är överens om att det alltid har varit väldigt svårt att kunna etablera vänskapsrelationer med svenskar, flera deltagare i grupp F1 berättar att även om de har försökt under tiden de jobbade (de som har jobbat, författarens anmärkning) har det inte blivit som de velat, den ena intervjupersonen i grupp F1 berättar:

När jag jobbade så var allt lätt! Man pratar på jobbet och träffar svenskar på jobbet, man lära sig mycket, sedan blir man gammal och pensionär, då försöker prata med grannar och affären och så... men ingen svensk intresserar sig för invandrare.

Denna person i grupp F1 upplever att eftersom de inte kan språket tillräckligt bra kan de inte utveckla en djupare konversation och därför verkar svenskarna dra sig undan och inte alls vara intresserade att umgås med *dem*. Alla i gruppen F1 säger att de delar denna känsla.

Efter pensioneringen

Nya sysselsättningar

För intervjupersonerna i grupp F1 har det varit en tuff tid efter pensioneringen, känslomässigt sett. Alla intervjupersoner i denna grupp (F1) uttrycker att de hade velat ha mer tid på en arbetsplats där de kunde ha lärt sig mer svenska. De som har haft ett jobb som de trivdes med tycker att det var tufft att lämna arbetet när de inte tyckte att de var klara att lämna det. Jobbet var bron mellan det svenska samhället och deras liv, att det var arbetet som gav dem ett socialt liv, och att efter pensioneringen har de fått söka sig till en förening som de besöker

ofta men som inte hjälper dem att kunna utveckla språket och inte heller deras sociala liv som en del i det svenska samhället. De uttrycker att de saknar att kunna öva svenska och att kunna umgås med svenskar. De flesta i denna grupp tycker även att svenskar drar sig undan i de tillfällen som de försöker etablera en konversation i affären, busshållsplatsen eller någon annanstans. En av intervjupersonerna i grupp F1 säger:

Jag försöker träna på svenska så mycket som det går. Jag läser tidningen, tittar på svensk tv, lyssna på radio och internet... hemma pratar modersmålet, mina barn och barnbarn pratar vi modersmålet, jag undervisar här i svensk historia och världshistoria två gånger i veckan, det är roligt. Jag vill ha svenska vänner och prata men det är inte lätt för att svenskarna vill inte ha kontakt med gamla invandrare... Han (pekar på en annan person i gruppen, författarens anmärkning) och jag pratar med stadsdelsförvaltningen, de hjälper oss med pengar så vi kan ibland ha svenska kurser på riktig, med riktig lärare för alla medlemmar i föreningen, alla vill klara sig själva, inte problem med andra (att andra ska störas för att hjälpa dem, författarens anmärkning)

Intervjupersonernas i grupp F2 och F3 säger de flesta att de upplevt pensioneringen som något bra, att det har varit skönt med pensioneringen. De säger att de upplever att de har jobbat för mycket; så många timmar per dag under den långa första perioden efter att ha kommit till Sverige, och sedan har jobbat i olika branscher men ändå ganska mycket, så det har varit skönt att bli pensionär och ha möjlighet att vila och göra vad man vill på dagarna, utan några större krav eller måsten.

Användning av språk

En intervjuperson i grupp F1 har känt att han missat mycket i och med att han blivit pensionärer (här håller alla de andra intervjupersonerna i den här gruppen med). Kontakten med samhället har blivit annorlunda eftersom de inte har haft fortsatt möjlighet att utveckla det svenska språket eller behålla det som var inlärd. Genom föreningen som de är medlemmar i har de sökt pengar från kommunen för att ha studiecirkel och små kurser i svenska, så att de kan behålla det som dem har lärt sig. Problemet – som de flesta uttrycker det - är att de inte har bekanta eller vänner som de kan tala svenska med och därför känner de sig utanför samhället. Om de behöver ringa om något ärende så får de använda engelska eller be någon annan om hjälp vilket gör att de känner sig beroende av andra så fort de måste prata med till exempel myndigheter, hyresvärd eller försäkringskassan. De är tacksamma att de kan klara sig någorlunda bra på engelska (det är som sagt, bara en person i denna grupp som inte kan engelska) men att så fort det blir mer komplicerat får de ta hjälp av någon annan och det blir inte så privat som de kanske velat. Samma sak gäller när de ska följa med sina fruar till läkare till exempel. Deras engelska blir många gånger otillräcklig vilket gör att de får ta hjälp av tolk eller någon god vän för att klara ett läkarbesök på ett tillfredsställande sätt.

De flesta intervjupersonerna i grupp F2 och F3 klarar sig däremot väldigt bra själva, även om några stycken i de här grupperna tycker att det svenska språket viker undan ibland för deras modersmål. Som en av intervjupersoner i grupp F2 säger:

Egentligen har jag inte så mycket att säga mer än att jag kommer hit varje dag nästan, för att spela, träffa andra människor och prata mitt modersmål, för att nu är det så konstigt, nu när jag inte använder ett svensk ord på länge, när jag ska använda det så kommer ordet på mitt modersmål fram i stället, men inte med min dialekt heller, utan det blir konstigt, man kan säga att det kommer med brytning, precis som när jag var barn. De pratar inte likadant som när jag var barn, dialekten ändras, språket förändras också, inte bara vi.

En av intervjupersonerna i samma grupp det vill säga i grupp F2 säger:

... jag kommer hit varje dag och bor ensam. Nu pratar jag lite svenska, jag har ingen fru nu, har bara lugn och ro. Kommer hit och pratar modersmålet, kanske pratar lite i affären med någon granne, mest hej hej, hur mår du, inget mera. Det blir svårt nu när jag inte pratar svenska med andra, bara här modersmålet och hemma ibland när jag träffar mina barn, men jag träffar de inte ofta. Det blev så efter skilsmässan, innan pratade jag alltid svenska med deras mamma och med de, men nu bara modersmålet.

Fritiden nu

Intervjupersonerna i grupp F1 upplever att de har en ganska begränsad fritid, de som har barn och barnbarn som bor nära umgås med dem och sedan umgås de med medlemmarna i föreningen. De som har barn och barnbarn utomlands brukar resa dit de bor och umgås med familjen, men i övrigt har de ingen kontakt alls med andra personer utanför föreningen.

En av dem berättar:

...Jag är gift och min fru och jag pratar modersmålet hemma. Vi har fem barn, ett bor i Sverige de andra i hemlandet och i USA. När jag pratar med dem pratar vi på vårt modersmål ... Jag vill ha svenska vänner men det är svårt, dem är inte intresserade av äldre invandrare.

En annan person i samma grupp berättar:

...Jag talar svenska, har jobbat här många år, innan jobbade och bodde i Spanien, men jag bor själv så det är svårt. Mina vänner finns här på föreningen och här pratar vi bara vårt modersmål, bara när vi får besök som nu så pratar vi svenska, men jag försöker komma ihåg, jag läser böcker på svenska, kollar på svensk tv, surfar och kollar på internet och sånt, så jag inte glömmer... men ibland blir det katastrof i hjärnan, kan inte ta fram de rätta orden, jag förstår inte var någonstans i hjärnan finns språken... ibland när jag ska prata på ett språk kommer ett annat fram, det blev ju sämre när jag gick i pension för två år sedan, jag tror att alla här på föreningen drömmer om att ha en kurs med en bra lärare som ska hjälpa oss att komma ihåg och utveckla svenska...

En annan person i samma grupp berättar:

...Du vet jag och min fru kommer hit (föreningens lokaler, författarens anmärkning) tre fyra gånger i veckan, enda kontakt vi har med andra, dem (menar de i lokalen, författarens anmärkning) har blivit våra vänner och familj.

Intervjupersonerna i grupp F1 ser detta som ett stort problem, en av de intervjuade berättar att de inte har några barn eller övrigt släkt i Sverige, och att de enda som de har möjlighet att

umgås med är dem på föreningen, de har en lång resväg till föreningen men de kommer dit varje vardag, det är där de har fått vänner och där de har deras sociala nätverk, de firar alla högtider och födelsedagarna med dem på föreningen och han säger att det är deras andra hem och att vännerna där har blivit deras familj.

Övriga som sitter där håller med och säger att de kommer alltid att vara *outsiders* även om de bjudit in svenskar till föreningen och till olika aktiviteter och har verkligen försökt locka dit svenskar för att lära av varandras kultur och erfarenheter så har de blivit ”nobbade”. De tycker också att kommunen på sätt och vis ”nobbar” dem eftersom de inte får ekonomisk hjälp (bidrag) så att de kan hålla svenska kurser kontinuerlig i lokalen. En intervjuperson i grupp F1 förklarar att det är 300 medlemmar i föreningen och att de borde få mer ekonomiskt stöd från kommunens sida.

De flesta intervjupersoner i grupp F2 och F3 håller med varandra och tycker att det är svårt att ha en fritid full med aktiviteter, många känner sig inte så pigga och om det blir fritid tycker de bäst om resa till deras forna hemland. En av intervjupersonerna i grupp F3 tycker att det är lättare att umgås i hemlandet och säger:

...man klassas där också som utlänning, de tittar på mig och tycker jag pratar konstigt, man hänger inte med slang, dialekt och sånt, det ändras hela tiden, jag pratar likadant som när jag kom hit, här är man utlänning och där är man också utlänning (och så skrattar han lite sarkastiskt).

Även om intervjupersonerna i både grupp F2 och F3 klarar sig bra på svenska så söker de sig till den här föreningen. De flesta av dem som jag har intervjuat kommer hit varje dag från ett par timmar upp till flera timmar. De påstår att det är själva känslan av få prata på sitt eget språk som lockar dem till föreningen. Fast de flesta är gifta med personer som inte delar samma modersmål och därför är de mer eller mindre tvungna att använda sig av svenska för det är språket som de måste använda hemma. De sitter runt bordet och diskuterar på svenska och så fort någon av dem säger ett ord på deras modersmål följer resten av intervjupersonerna per automatik verkar det som. Jag påpekar det och ber dem att återigen prata på svenska vilket de glatt gör, men deras reaktion på språket (deras modersmål) är häftigt i mina öron och ögon.

Dessa grupper (F2 och F3) umgås med sina familjer en hel del också, och de berättar att de blandar modersmålet och svenska, men med barnbarnen blir det mest svenska, även om de försöker föra över språket och kulturen men det är svårt. Föräldrarna – intervjupersonernas barn – har i de flesta fall inte fått tillräckliga kunskaper i modersmålet, vilket har gjort att de inte behärskar det språket helt och hållet, eftersom träffarna med intervjupersonerna inte är så täta så är inte så lätt heller att hålla modersmålet vid liv. En intervjuperson i grupp F3 säger att han pratar med sina barn på hans modersmål när han uttrycker känslor även om barnen inte

förstår vartenda ord så kan han ändå framföra vad han känner då. När han kommer till hemlandet då känns det verkligen hemma oavsett hur lång tid som går mellan gångerna han får möjlighet att åka dit.

Om framtiden och språket

Nästan alla intervjupersonerna i de olika grupperna uttalar sig om att de faktiskt känner redan nu att det svenska språket avviker. Alla utom två personer i grupp F2 och F3 tycker sig uppleva detta och tanken om att bli sjuk är lite skrämmande, för att om man blir sjuk så kommer man sannolikt att bli beroende av andra människor för att klara sig.

Intervjupersonerna i grupp F2 och F3 tycker sig ha levt ett rikt liv och att man tar en dag i taget nu, alla säger sig vara nöjda med livet. Nästan alla intervjupersonerna i grupp F2 och F3 säger att om det blir att man kanske skulle tappa svenska helt och hållet då blir det flytt till hemlandet. Två intervjupersoner i grupp F3 tycker inte att de tappar språket alls, eftersom de är gifta med svenskar och har ett stort socialt nätverk som de skaffat sig genom åren och att många av dessa är just svenskar. De här två intervjupersoner säger att de övar det svenska språket lika mycket som modersmålet och att för dem blir det svårt att tänka sig att man skulle tappa det svenska språket. De fortsätter och säger med eftertanke att det blir så om man kanske skulle råka ut för någon olycka eller sjukdom, men inte som det är nu att de ser sig som friska personer både till kroppen och själ.

Bland intervjupersonerna i grupp F1 är oron inför framtiden stor, de vet inte hur länge de kommer att klara sig friska. De oroar sig för att insjukna, hur blir det med deras sociala liv då? Och om deras fruar blir sjuka och inte kan ta sig till föreningen blir inte heller ett bra liv för dem. Alla är överens om att de inte skulle kunna lämna dem hemma för att åka till föreningen. Man känner oron som de upplever när de blir tillfrågade om framtiden.

3.2 Analys

I resultatdelen framkommer det att förutsättningarna för de olika fokusgrupper skiljer sig åt och att detta har påverkat deras perspektiv när det gäller vad de tycker angående inläring och användning av det svenska språket. Dels är detta troligtvis en konsekvens av att de kommit till Sverige under olika tidpunkter under Sveriges historia och dels att de kommit hit av olika orsaker. Alla intervjupersonerna i grupp F1 kom hit som flyktingar medan intervjupersonerna i grupp F2 och F3 kom hit som arbetskraft, och även om de har haft olika erfarenheter ser det

ut att de mår ganska bra ändå. De har kunnat hantera situationerna olika förstås men ändå har de flesta av dem lyckas hitta en plats i samhället. Problemet hos intervjupersonerna i grupp F1 är att de känner sig missnöjda med att vara en del av en liten grupp och de skulle vilja vara med i en större grupp inte bara i gruppen som är begränsad till den föreningen de är medlemmar i. Utifrån symbolisk interaktionism kan vi tolka så att de är glada över att höra till en grupp, men gruppen är så liten i jämförelse med samhället att dualismen mellan individ och samhället gör sig påmind här (Berg i Månsson, 2009, s. 151). Att vara människa innebär att vara social och att det är naturligt att socialisera med andra människor men i fallet med intervjupersonerna i grupp F1 finns en skillnad, de flesta i den här gruppen känner sig begränsade eftersom de inte behärskar det svenska språket och det innebär att de har svårt att kommunicera med andra på ett tillfredställande sätt, vilket gör att de begränsas till föreningen för där har de samma verktyg och symboler, det vill säga samma språk.

För intervjupersonerna i grupp F2 och F3 så är situationen annorlunda. De flesta av dem använder det svenska språket, de träffar svensktalande kompisar och i familjen har de också svensktalande personer. För de flesta intervjupersonerna i dessa grupper (F2 och F3) så är det svenska språket fortfarande en stor del i deras liv. I dessa grupper är det två intervjupersoner som har tappat mycket av det svenska språket eftersom de använder inte det när de kommunicerar med andra. När människor interagerar med varandra och delar samma språk så skapas en gemensam kontext där varje individ blir delaktig vilket kan skapa mening och gemensam tolkning enligt symbolisk interaktionism. Det är detta som gör det möjligt att uppnå ett medvetandeskap om oss själva och andra och det som finns omkring oss, genom språket (a.a., 176).

Forskning som gjorts tidigare (Elmeroth, 2003) tar upp hur viktigt det är att nyanlända personer måste ha egen motivation men även kontakt med infödda så att de kan öva på det de lär sig. Motivationen och kapaciteten har funnits hos alla tre grupperna men för intervjupersonerna i grupp F1 har det inte varit lätt att etablera kontakter med infödda svenskar eller personer som pratar bra svenska. Berg i Månssons bok (2009, s. 157) skriver att den språkliga förmågan inte är något betydelsefullt tills människan interagerar med varandra, och det som upplevs som ett problem hos grupp F1 är just det, att det blir ingen interaktion med andra som pratar svenska.

Deltagarna i grupp F1 har efter pensioneringen upplevt att deras sociala nätverk begränsas till familjen och föreningen och där talar de enbart modersmålet. De flesta intervjupersoner i grupp F1 har inte kunnat öva svenska och därför har det varit så svårt att hålla språket vid liv.

De läser tidningar och tittar på svensk tv, men detta verkar inte hjälpa dem att utveckla eller behålla den svenska som de lärde sig när de jobbade. Interaktionen med svensktalande personer upphörde när de gick i pension och med det möjligheten att hålla det svenska språket vid liv. Detta kan vi relatera till Schmid och Keijzer (2009, s.85) där det framkommer i deras studie att det är naturligt att modersmålet kommer fram av sig själv när man blir äldre och att det andra inlärd språket *återgår*, och även för att kunna behålla språket måste individen interagera med personer som har det språket som modersmål, det vill säga i detta fall infödda svenskar.

Intervjupersoner i grupp F1 berättar att de gärna skulle vilja ha en vänförening mellan svenska personer och andra etniska grupper där det kanske skulle bli mer kontakt med det svenska språket och svenskar. Intervjupersoner i grupp F1 är högutbildade och flerspråkiga och känner nog sig frustrerade över att inte få möjligheten att utveckla det svenska språket. Det är inte fel på kapaciteten, inte fel på motivationen men fel för att riktiga möjligheter ej ges. Från kommunen ansöker de ofta om bidrag för att hålla kurser i det svenska språket eller bidrag till olika aktiviteter som de organiserar och som de bjuder in personer med annan etnicitet än deras egna men utan resultat. Enligt Schmid och Keijzer (2009, s. 86) ger interaktionen och kontakten med andra som behärskar språket möjligheten att kunna underhålla det andra språket och att ett språk som ofta används känns bekvämt och naturligt att tala.

Åldern när de olika grupper kom till Sverige skiljer också väsentligt ifrån varandra, intervjupersonerna i grupp F1 kom när de var i medelåldern och intervjupersonerna i grupp F2 och F3 kom hit i unga år. I studier som till exempel Sebastian-Galle´s med flera har gjort visar att desto äldre individen är desto svårare har personen i fråga att lära sig ett nytt språk. Som tidigare sagts är även miljön och umgänget av vikt för läroprocessen och som vi sett i resultatdelen har intervjupersonerna grupp F1 haft familj när de kom till Sverige vilket gjort att de har fortsatt prata modersmålet hemma, vilket naturligtvis kan ha påverkat inläringen (till skillnad till de flesta intervjupersoner i grupp F2 och F3, som pratar svenska hemma). Stöd för detta hittar vi även i studien som Levy med flera har gjort och där det kommit fram att man behöver låta modersmålet dra sig tillbaka för att kunna ge utrymme till det nya språket. Detta betyder inte på något sätt att modersmålet måste glömmas, utan vi kan illustrera med att det är som att lägga en bok som man läser i bokhyllan för att kunna börja läsa på en ny bok men att boken som vi lagt på bokhyllan är lika mycket giltigt även om det står i bakgrunden där (författarens illustration).

Vi kan också koppla detta fenomen till symbolisk interaktionism, individen blir en del av samhället och det ser vi tydligt i intervjupersonerna i grupp F2 och F3, de anpassade sig till sin omgivning, inte till att börja med när de jobbade och bodde grannar med sina landsmän, men sedan när de började umgås med svenskar började de utan att studera svenska på ett strukturerat sätt att lära sig språket. Desto mer de umgicks med personer som inte talade deras modersmål så blev de tvingade att utveckla det svenska språket hos sig själva. Här kan vi konstatera att för att deras liv skulle fungera på det bästa möjliga sättet tvingades de anpassa sig, för att kunna bli en del i det sociala systemet man befann sig i (Berg i Månsson, 2007, s. 154).

Bland intervjupersonerna i gruppen F1 finns längtan till att vara en del av samhället. De kände sig ganska bra till mods när de jobbade, för då var de en del av något större, de hade en roll i samhället. De hade även förhoppningar om att kunna skaffa sig nya vänner som var svensktalande så att de på ett lättare sätt skulle integreras i samhället. Skillnaderna mellan intervjupersonerna i de olika fokusgrupperna kan bero på att de har kommit under olika tider. Intervjupersonerna i grupp F2 och F3 kom på den tiden som Sverige var i stort behov av arbetskraft, de kände sig uppskattade och de rekryterades och kontrakterades i deras hemland. Det vill säga att de kom direkt till Sverige för att jobba. De hade även ordnade bostäder och fick bo nära varandra och de berättade att området där de bodde var kallad efter deras hemland på den tiden. Även om detta var en stor förändring i deras liv så var den ändå frivillig till skillnad till intervjupersonerna i grupp F1 som tvingades fly från sitt hemland. Intervjupersonerna i grupp F1 kom till Sverige där allting var nytt och där de inte fick en bestämd plats i samhället, där de kategoriserades. Nyckeln till allt är språket, vilket inte blir så lätt att lära sig då om man inte interagerar med andra. För intervjupersonerna i grupp F2 och F3 var det helt annorlunda. Många landsmän bodde grannar med varandra, de kunde prata på sitt modersmål, delade kulturen, jobbade och bodde på samma ställe vilket de utnyttjade för till exempel laga mat och hjälpa varandra med språket på jobbet och på fritiden vilket kändes bra. De hade en annan självkänsla också, när de kom till Sverige kände de sig välkomna, de var uppskattade arbetare och den vänliga ställningen mot dem gjorde att även om de hade lämnat familj och vänner så hade de en viktig roll i samhället; deras arbete var viktigt och därför tyckte att de var meningsfulla, de visste från början att de skulle komma till ett nytt land där de förväntades jobba mycket och det hade de begripit och de hanterade deras beteende på ett bra sätt. De hade helt enkelt andra förutsättningar, förväntningar och kunskap om vad som komma skall. Intervjupersonerna i grupp F1 hade

även traumatiska upplevelser som förtrycket och den politiska situationen i deras hemland hade orsakat. Dessa fenomen plus en högre ålder, som Elmeroth uttrycker, är faktorer som hindrar inläring av ett nytt språk.

3.3 Diskussion

De fokusgrupperna som jag har intervjuat var tänkta från början att ha ungefär samma utgångspunkter, vilket inte blev. Men detta har bringat studien - anser jag – en bättre kunskap om vilka faktorer som kan påverka våra äldre invandrare. Det är mycket som kan påverka ens liv, så som tidpunkten för anländning hit, hur samhället såg ut då, med vilket syfte de kom hit, vilken problematik hade dem med sig, hur det ekonomiska och politiska klimatet var när de kom till Sverige. Alla dessa faktorer påverkade hur bra eller mindre bra de lärde sig språket, och hur stor del av deras nya liv språket upptog.

Skillnaderna mellan intervjupersonerna i grupp F1 och intervjupersonerna i grupp F2 och F3 är stora, men gemenskapen mellan de ser jag också som ganska lika. Alla grupper vill göra det bästa för sig själva och medan de har varit i Sverige så har de försökt att även tillföra något till samhället. Alla intervjupersonerna i de olika grupper ser ju inte likadana ut, men de har strävat efter samma sak: *acceptans*. Intervjupersonerna i grupp F2 och F3 har haft bättre förutsättningar, de behövdes som arbetskraft, de var yngre än intervjupersonerna i grupp F1 när de kom till Sverige vilket resulterade i att de hade mycket lättare för att lära sig språket. Intervjupersonerna i gruppen F2 och F3 var hjälpta av att de jobbade med andra svensktalande efter perioden på fabriken och de bildade familj med kvinnor som inte talade deras modersmål, då var de tvunga att prata svenska vilket inte var det samma för intervjupersonerna i grupp F1.

Vi kan deducera att intervjupersonerna i grupp F1 hade sämre förutsättningar, de fungerar alldeles utmärkt i det mindre sociala system: med familjen och i föreningen med sina landsmän. Men vi kan också se deras längtan att bli en del av det större sociala systemet: *det svenska samhället i stort*. De anstränger sig och motiverar varandra för att kunna behålla det svenska språket som de lärde sig under åren de arbetade, men de anser att det inte är tillräckligt och de har bett kommunen om hjälp, de tycker att de nonchalerats. De försöker hålla sig uppdaterade genom att läsa tidningar, titta på svensk tv och andra saker som de tycker hjälper, men de har en medvetenhet om att detta inte hjälpt så mycket som om de hade umgåtts med andra som har svenska som modersmål. Bristen på de här relationerna gör att de

inte går framåt med det svenska språket tycker de. Som vi tidigare i den här uppsatsen har vi läst finns det andra faktorer, kognitiva faktorer som gör att det är naturligt att det andra inlärd språket återgår, även om personen i fråga är helt frisk.

Intervjupersonerna i grupp F2 och F3 klarar sig utmärkt med svenska, förutom två av intervjupersonerna, den ena för att han bara umgås med sina landsmän och det blir mer sällan han pratar svenska och han medger att han håller på att glömma svenska mycket fort, den andre mannen för att hans fru inte har svenska som sitt modersmål och för att hon har lärt sig sin mans modersmål, vilket gör att de pratar på hans modersmål. Så här kan vi se att interaktionen spelar en enorm roll när det gäller att kunna behålla det andra inlärd språket.

3.4 Slutsatser

- En del av de äldre invandrare upplever svårigheter med det svenska språket efter pensioneringen då de inte praktiserar/övar det svenska språket med regelbundenhet.
- Pensioneringen betyder många äldre invandrare att möjligheterna till interaktionen med svenskar som sker på arbetsplatsen inte kommer att finnas längre.
- För en del av äldre invandrare betyder pensioneringen en försämring av det svenska språket och ett socialt utanförskap från det svenska samhället. Som en av intervjupersonerna påpekade: ”det är arbetet som är bron mellan en själv och samhället”.

3.5 Egna reflexioner

Denna studie har gett mig mycket olika infallsvinklar när det gäller hur man kan lära sig ett nytt språk och att man kan påverkas av olika faktorer. Intervjupersonerna i grupp F1 har en stor längtan efter kontakter som kan ge dem möjlighet att öva på det svenska språket. Törsten efter att praktisera talet, lära sig nya ord och uttryck är stor.

Vi framtida socionomer måste fundera över att vi i framtiden kommer att möta äldre invandrare, speciellt i de stora städerna där vi har stora etniska grupper och där är det tänkbart att vi i framtiden kan behöva personal som *matchar* språket på ett bra sätt. Det kanske blir så att vi kommer att se att det erbjuds mer nischade omsorg. Idag finns det redan för spansktalande, iranier, finsktalande och några andra grupper. Detta kan ha stor betydelse för

anhöriga eftersom det blir enklare för den äldre och anhöriga att få omsorgspersonal som behärskar samma språk så att kommunikationen mellan omsorgspersonal och brukare/klient/patient inte blir ett hinder för förståelsen mellan parterna. Det blir ett bättre samspel mellan brukaren/klient/patient och omsorgspersonalen och känslan av trygghet kan bli större för brukaren.

En sak som jag funderat och reflekterat mycket över är att jag har genomfört fokusgruppintervjuer och kanske hade fått veta mer detaljer om intervjupersonernas upplevelser om jag hade gjort individuella intervjuer (samtidig som några intervjupersoner i grupp F1 behövde språkligt stöd dock från andra i gruppen). En annan aspekt kan det vara att när jag satt där med grupperna så blev det som om att alla deltagarna höll med, det kanske hade resulterat i mer personliga teman om jag hade gjort individuella intervjuer, det hade kanske inte låtit som en enad röst.

Om det är så som forskning visar och som intervjupersonerna i denna studie också påpekar avtar det andra språket med ålder, när modersmålet träder fram igen. Vi kanske ska ha även en blandning av kulturer på en mer organiserat sätt, som vänföreningar med blandad etnicitet. Med detta menar jag att interaktionen är väsentlig i samhället idag, när vi har en mångkulturellt Sverige.

Även de som hör till en annan etnisk grupp har liknande livscykel. Ett värdigt åldrande borde vara allas rättighet med tillhörighet, interaktion och trygghet. För att illustrera detta vill jag avslutningsvis citera ur Torstam, sidan 282:

Vi har funnit att åldrandet verkligen kan innebära positiv utveckling och ökat livstillfredsställelse, så som det beskrivits av riktiga människor av kött och blod. Som vi kall komma att se, innebär gerotranscendens utvecklingen typisk en omdefinition av jaget och relationerna till andra människor, och ett nytt sätt att förstå de existentiella frågorna. Individen blir mindre självupptagen och samtidigt mer selektiv i valet av såväl sociala och andra aktiviteter. Det kommer en ökad känsla av samhörighet med tidigare generationer och ett minskat intresse för ytlig samvaro. Individens kan också komma att uppleva ett minskande intresse för det materiella och ett ökat behov av den goda kontemplativa ensamheten. Inte sällan kommer också en känsla av samhörighet med allt och en omdefinition av tid, rum, liv och död.

Källförteckningen

- Backman, Jarl (2008). 2:a uppl. *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur: Lund.
- Dalen, Monica (2007). *Intervju som metod*. Gleerups Utbildning: Malmö.
- DS (2000:43). *Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet*. Kulturdepartementet, Regeringskansliet.
- Elmeroth, Elisabeth (2003). *From Refugee Camp to Solitary Confinement: illiterate adults learn Swedish as a second language*. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 47, No. 4. Carfax Publishing: Kalmar.
- Giddens, Anthony (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, Lars (2007). *Psykologins grunder*. 4:e uppl. Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lagboken (2008).
- Lindgren, Torgny (1983). *Merabs skönhet*. P. A. Norstedt & Söners Förlag: Stockholm.
- Levy, Benjamin J., McVeigh, Nathan D., Marful, Alejandra & Andersson, Michael C. (2006). *Inhibiting your native language. The role of retrieval-induced forgetting during second-language acquisition*. Association for Psychological Science. University of Oregon and University of Salamanca, Salamanca, Spain.
- Månson, Per (2007). 7:e uppl. (Red). *Moderna samhällsteorier*. Norstedts Akademiska Förlag.
- Pardasani, Manoj P. (2004). *Senior Centers: Increasing Minority Participation Through Diversification*. *Journal of Gerontological Social Work*, Vol. 43(2/3) 2004.
- Schmid, Monika S. & Keijzer Merel (2009). *First language attrition and reversion among older migrants*. *International journal of the sociology of language*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 83 -101.
- Sebastian-Gallés, Núria, Rodríguez-Fornells, Antoni, de Diego-Balaguer, Ruth & Díaz, Begoña (2006). *First- and Second-language Phonological Representations in the Mental Lexicon*. Massachusetts Institute of Technology. *Journal of Cognitive Neuroscience* 18:8, s. 1277–1291.
- Silveira, Ellen & Allebeck, Peter (2001). *Migration, ageing and mental health: an ethnographic study on perceptions of life satisfaction, anxiety and depression on older Somali men in east London*. *International journal of social welfare*. 2001:10, s. 309-320.
- Silveira, E., Skoog, I., Sundh, V., Allebeck, P. & Steen, B. (2001). *Health and well-being among 70-year-old migrants living in Sweden – results from the H 70 gerontological and geriatric population studies in Göteborg*. *Soc. Psychiatry Psychiatr. Epidemiol.* Vol 37, s. 13–22.
- Socialstyrelsen (2001). *Äldreomsorg för finsktalande i Sverige*.
- Sohlberg, Peter & Sohlberg, Britt-Marie. (2009). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Liber AB: Malmö.
- Stålgren Lind, A-M., Tufvesson, A-S. (2008). *Kommunernas beredskap för personer med utländsk bakgrund inom äldreomsorgen Dalarnas forskningsråd Länsstyrelsen Dalarna sociala enheten. Rapport 2008:21*. Länsstyrelsen Dalarnas tryckeri.
- Tornstam, Lars (2005). *Åldrandets socialpsykologi*. 7:e uppl. Norstedts Akademiska Förlag.
- Torres, Sandra (2006). *Elderly immigrants in Sweden "Otherness" under construction*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 32, No. 8, s. 1341-1358.
- Torres, Sandra (2009). *Vignette Methodology and Culture-Relevance: Lessons Learned through a Project on Successful Aging with Iranian Immigrants to Sweden*. Springer Science: Business Media.

Torres, Sandra & Magnússon, Finnúr (2010). *Invandrarskap, äldrevård och omsorg*. Prepress Team Media Sweden AB: Falkenberg.

Internetkällor

Rapporten *Beskrivning av Sveriges befolkning 2008*, hämtat 20100519, kl. 10:23:
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0101_2008A01_BR_BE0109TEXT.pdf
Statistiska Central Byrån. *Befolkningsstatistik*. Hämtat: 2010-03-24.

Artikel: *Learning a second language: when & why*. November 2006, Research Corner, Essentials on Education data and research analysis from edvantia, s. 80. Hämtat 2010-03-24.
www.ed.gov/news/press/realeses/2006/01/01052006.html

Bilaga

Intervjuguide

Kan ni berätta om ert liv?

- När ni kom?
- Hur ni lärde språket?
- Jobbet ni har haft?

Kan ni berätta hur och när ni använder det svenska språket?

- Dagligen?
- Med vänner och familj?
- Läser ni?
- Tittar på svensk tv?

Hur ser ni på framtiden i Sverige?

- Angående språket
- Vilka förhoppningar har ni om framtiden?
- Hur tror ni det blir?